

Zbigniew Chojnowski
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
ORCID: 0000-0001-5679-2199

Kazimierz Nowosielski jako autor „Toposu” (szkic bibliograficzny)

„Topos” należy do czasopism, które powstawały dzięki inicjatywie lokalnej jako znak nowych czasów i sposób na zagospodarowanie wolności w suwerennej Polsce. Ich rozkwit i dynamiczna działalność przypadły głównie na lata dziewięćdziesiąte ubiegłego wieku. Łączyło te periodyki eksponowanie z jednej strony literackiej lokalności, z drugiej – kwestii wykraczających poza samą literaturę. Inspirowanie sił miejscowych i poszukiwanie tożsamości w najbliższym otoczeniu szło w parze z otwieraniem się na współpracowników z krajowych i zagranicznych środowisk oraz wymiary uniwersalistyczne.

Krzysztof Kuczkowski, redaktor „Toposu”, od początku jego istnienia nawigował periodyk ku zagadnieniom poetycko-metafizycznym i aksjologicznym, chrześcijańskiej duchowości, myśleniu według *sacrum*. Czerpanie z twórczych możliwości przedstawicieli różnych pokoleń niezależnie od miejsca ich zamieszkania zapewniło „Toposowi” trwanie i przetrwanie. Wycucie i poczucie duchowej wspólnoty było i jest gwarancją istnienia sopockiego dwumiesięcznika, który nie przeobraził się w czasopismo stojące na straży jednej generacji czy też interesu generacyjnego. „Topos” podtrzymuje ciągłość pokoleniową, toteż nie stawia swoim autorom ograniczeń wiekowych. Wspólnota twórcza, którą buduje sopockie czasopismo, jest wynikiem ukierunkowania aksjologicznego. Przykładem współistnienia pokoleń w piśmie Krzysztofa Kuczkowskiego jest obecność w nim tekstów Kazimierza Nowosielskiego.

Znakomity poeta, literaturoznawca, krytyk sztuki w 2018 roku skończył 70 lat i swoją uniwersytecką karierę. „Topos” obchodził wtedy 25-letni

jubileusz. Lingwistyczno-literaturoznawczej pomysłowości gdańskiego lyryka i profesora literatury sopockie czasopismo zawdzięcza nośny brzmieniowo, topograficznie, kulturowo tytuł, w którym ponadto jest zaszyfrowane przesłanie wielopłaszczyznowej wspólnotowości w wymiarze słowa, sztuki, myśli, a wreszcie życia duchowego. Odkrycie, że nazwa miasta jest ananitem i czytane wspak daje wyraz „topos”, wskazuje na jedność kulturową kraju, kontynentu, ale też na istnienie niezależnych od czasu i przestrzeni pokładów przeżywania, wartościowania i myślenia człowieka. Mocną wspólnotę buduje docieranie do źródeł, które ludzi czynią naprawdę ludźmi.

Nowosielski w roli współpracownika „Toposu” znalazł w czasopiśmie możliwość kontynuacji swoich wcześniejszych religijnych i estetycznych, ewangelicznych i etycznych poszukiwań jako poeta, eseista, krytyk literacki i recenzent, miłośnik sztuki. By uchwycić to, w jaki sposób naznaczył i wzbogacił dorobek i tożsamość sopockiego czasopisma, ale także co ono mu umożliwiło, trzeba zdać sprawę ze współpracy Nowosielskiego z prasą ostatniego bez mała trzydziestolecia.

Próbę wstępnego (bardziej statystycznego niż problemowego) przesłedzenia obecności gdańskiego twórcy w prasie przeprowadzam zgodnie z sentencją: „pokaż, w jakich czasopismach publikujesz, a powiem, kim jesteś”. Charakterystyka publikacyjna pozwoli skonstruować tło, na którym zostanie opisana przestrzeń współpracy Nowosielskiego z dwumiesięcznikiem literackim „Topos”. Najpełniejsza i uporządkowana bibliografia twórczości Nowosielskiego jest zamieszczona na stronie sygnowanej przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Gdańsku jako *Słownik pisarzy Wybrzeża*¹.

Po roku 1990 przygodnie lub ze zmienną częstotliwością interesujący nas autor ogłaszał teksty poetyckie i inne zarówno w czasopismach trójmiejskich („Acta Cassubiana”, „Autograf”, „Bliza”, „Gdański Rocznik Kulturalny”, „Pomerania”, „Przegląd Polityczny”, „Punkt po Punkcie”, „Teki Gdańskie”), jak i ogólnopolskich („Akcent”, „Arcana”, „Arkus”, „Borussia”, „Fraza”, „Inspiracje”, „Kresy”, „Kwartalnik Artystyczny”, „Marszand”, „Nowe Książki”, „Odra”, „Okolice Poetów”, „Pamiętnik Literacki”, „Pracownia”, „Przegląd Artystyczno-Literacki”, „Regiony”, „Sycyna”, „Sztuka”, „Teksty Drugie”, „Twórczość”, „Tygiel Kultury”, „Tytuł”, „Więź”, „Wyspa”, „Życie”).

Publikacyjno-prasową aktywność Nowosielskiego istotnie zabarwia stosunkowo niemały udział jego tekstów w czasopismach katolickich. Jest lub

1 <http://www.old.wbpg.org.pl/sowniklista.php?pisarz=22> [dostęp: 15.05.2019].

był nasz autor współpracownikiem: „Christianitas” – kwartalnika poświęconego analizom religijnym, społecznym i cywilizacyjnym z perspektywy duchowości i dziedzictwa łacińskiej tradycji liturgicznej Kościoła katolickiego, gdańskiego dwutygodnika „Gwiazda Morza”, „Naszego Dziennika”, „Przeglądu Powszechnego” wydawanego przez jezuitów, dominikańskiego miesięcznika „W Drodze” i „Zeszytów Karmelitańskich”. Liryki Nowosielskiego okazjonalnie pojawiły się w „Liście do Pani. Miesięczniku Polskiego Związku Kobiet Katolickich” i dwumiesięczniku „Michael. Dla Tryumfu Niepokalanej”, którego redakcja w podtytule podaje: „Pismo Patriotów Katolickich dla Królestwa Chrystusa i Maryi w duszach rodzin i narodów”. Pelplińskiemu „Pielgrzymowi” poeta udzielił wywiadu².

Do zestawu dodajmy pisma lokalne, niszowe, branżowe: „dwumiesięcznik ilustrowany – magazyn pomagający lepiej poznać i bardziej pokochać Gdańsk, Gdynię, Sopot i Pomorze Gdańskie” o nazwie „30 Dni”, czasopismo o sztuce Zarządu Głównego Związku Polskich Artystów Plastyków „Arttak”, „Budownictwo Okrętowe i Gospodarka Morska”, „Dziennik Bałtycki”, „Gazeta Kociowska”, „Kociowski Magazyn Regionalny”, „Vivat Academia” (pismo Uniwersytetu Gdańskiego), a także efemeryde: „Magazyn Twórców” (jedyne jego numer ukazał się w 2003 roku).

Dla bardziej całościującego obrazu wymienimy jednorazowe druki w periodykach emigracyjnych: „Ekspresje = Expressions. Rocznik Literacko-Społeczny Stowarzyszenia Pisarzy Polskich za Granicą” oraz „List Oceaniczny”.

Mimo tej imponującej wielości można zapytać: w których czasopismach Nowosielski nie publikował? Nie drukował na przykład w gdańskich „Migotaniach i Przejasnieniach”, białostockich „Kartkach” czy poznańskich periodykach, czyli w „Czasie Kultury”, „Gazecie Poetów i Malarzy”, „Nowym Nurcie”. Niepodejmowanie przez twórcę współpracy z określonymi redakcjami również dostarcza okazji do refleksji nad jego losem jako poety, krytyka, a przede wszystkim człowieka.

Skupiam się tymczasem jedynie nad wybranymi prawidłowościami opisującymi Nowosielskiego jako autora „Toposu”. Jak szacunkowo obliczyłem, teksty w sopockim dwumiesięczniku stanowią około 12% jego całego dorobku publikacyjnego. W bibliografii podmiotowej Nowosielskiego na blisko 700 pozycji prawie 90 stanowią opublikowane w sopockim czasopiśmie: wiersze, eseje, wypowiedzi ankietowe, recenzje, felietony, sprawozdania, wspomnienia, nekrologi literackie.

2 *Obrazy matki* [z poetą, historykiem literatury K. Nowosielskim rozm. Ewa Kunicka], „Pielgrzym” 1999, nr 10, s. 7–8.

Statystyczne prześledzenie wystąpień twórcy do pewnego stopnia przyniosło nieoczekiwane efekty, dlatego że na czoło wysunęły się teksty inne niż literacko-artystyczne, jakkolwiek jest ich niemało.

Obecność Nowosielskiego w „Toposie” jako poety była względnie regularna. Zestawy jego liryków (liczące od 2 do 9 tekstów) ukazały się w latach 1995, 1998, 2000, 2001, 2003, 2006, 2007. Potem nastąpiło załamanie i milczenie, przerwane w 2010, po którym znów ustała współpraca, aby ożyć w 2014, 2016, 2017. Łącznie we wszystkich rocznikach „Toposu” zawarto blisko 60 wierszy. Swego rodzaju ukoronowaniem współpracy z czasopismem poety było wydanie w serii „Biblioteka Toposu” (jako jej tom 116) książki poetyckiej Nowosielskiego *Przykładanie ręki* (Sopot 2015).

Najmocniejsze wejścia poety wiążą się ze specyficznymi dwoma pomysłami redakcyjnymi. Pierwszą efektowną prezentacją poeta zawdzięcza rubryce „Goście Teresy Ferenc i Zbigniewa Jankowskiego”³. Druga polegała na opatrzeniu swoich wierszy notą wstępną, która była wypowiedzią w ankiecie na temat *Rzecz dla mnie, jako poety, najważniejsza?*⁴. Na marginesie zauważmy, że publikowanie wierszy w jakiejś przemyślanej ramie kompozycyjnej zwiększa szansę na to, że czytelnik czasopisma zwróci na nie uwagę.

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku czasopisma chętnie drukowały zapisy wieloosobowych dyskusji dotyczących kluczowych zagadnień. Nowosielski dodał swój głos do tej, która z udziałem Krzysztofa Koehlera, Wojciecha Wencla i Jarosława Zalesińskiego odbyła się w Dworcu Sierakowskich w Sopocie 17 czerwca 1997 roku⁵.

Kazimierz Nowosielski w „Toposie” sporadycznie dzielił się eseistycznymi narracjami, które szły zazwyczaj za problematyką w jakiś sposób aktualną, bieżącą, rocznicową. Podjął wątek rilkeński, trwale przewijający się na stronach sopockiego periodyku⁶. Przywoływał chrześcijańską tradycję kultury i poezji polskiej, zastanawiając się nad kazaniami ks. Piotra Skargi w czterechsetlecie jego śmierci⁷ i „chrześcijańskim patriotyzmem”

3 K. Nowosielski, *Chwila, Doskonalić się w czuwaniu, Martwa natura, Na brzegu, Nagle, Obroty, Przymierza, Wejrzenie*, „Topos” 1995, nr 3/4, s. 36–38.

4 K. Nowosielski, *Dla „ciemnego świecidła” (Wojciechowi Ligęzie)*, *Żyliśmy, Z zapatrzienia, Daleko, Nadzieja (O Sławomirowi Słomie)*, „Topos” 2001, nr 6, s. 65–68.

5 *Świadectwo czasu, świadectwo poezji* [zapis dyskusji po spotkaniu autorskim poetów Krzysztofa Koehlera, Wojciecha Wencla i Jarosława Zalesińskiego w Dworcu Sierakowskich w Sopocie, 17 czerwca 1997 r., spisała Anna Sobecka], „Topos” 1997, nr 3, s. 25–33.

6 Zob. K. Nowosielski, „Malte” – *moje czytanie*, „Topos” 1998, nr 1/2, s. 24–27.

7 K. Nowosielski, *Kazania” nie tylko „sejmowe”*. *W czterechsetlecie śmierci ks. Piotra Skargi*, „Topos” 2012, nr 5, s. 96–101.

Norwida⁸. Kontynuacją tej linii refleksji są dwie publikacje. Pierwsza to recenzja wywiadu rzeki, który ks. Jan Sochoń przeprowadził z wybitnym teologiem i filozofem katolickim, Mieczysławem Albertem Krąpcem OP (*Porzucić świat absurdów*, Lublin 2002)⁹, druga – eseistyczny komentarz do książki Jana Pawła II *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci* (Kraków 2005)¹⁰.

Przypomnijmy, że w rubryce „Sztuka interpretacji” pisał o pojedynczych wierszach dwudziestowiecznych poetów: *Gnoju* Leopolda Staffa¹¹, *Balu u Salomona* Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego¹², *Bramach arsenału* Czesława Miłosza¹³, *Raporcie z oblężonego miasta* Zbigniewa Herberta¹⁴, *Powrocie* Tadeusza Różewicza¹⁵. Tuż po otrzymaniu przez Szymborską nagrody Nobla w 1996 zamieścił po części laudacyjną wypowiedź o jej poezji pt. *Zapytujące słowo Wisławy Szymborskiej*¹⁶, nie rezygnując z pewnego dystansu do twórczości autorki *Ludzi na moście*. Wyraz aksjologicznego ujmowania sztuki słowa dał w eseju o Herbercie *Gust, kunszt i wierność*¹⁷.

W doborze książek poetyckich do zrecenzowania Nowosielski już nie trzymał się tak ściśle kanonu poezji współczesnej, choć omówił tomy ks. Jana Twardowskiego *Kubek z jednym uchem* (Warszawa 1998)¹⁸ oraz *Ile słońca w słoneczniku, powiedz drogi mój chłopczyku?* (Warszawa 2000)¹⁹

8 K. Nowosielski, „Na co Polska?” *O chrześcijańskim patriotyzmie Norwida*, „Topos” 2015, nr 1, s. 7–14.

9 K. Nowosielski, *Zauważmy rzeczywistość*, „Topos” 2003, nr 6, s. 222–223.

10 K. Nowosielski, *Przejęć od dialogu do świadectwa*, „Topos” 2005, nr 3, s. 7–10.

11 K. Nowosielski, *Być gospodarzem wolności* [w rubryce „Sztuka interpretacji”], „Topos” 2004, nr 6, s. 137–141.

12 K. Nowosielski, „*Bal u Salomona*”: *salon, Gulistan i Sodoma*, „Topos” 2015, nr 4, s. 46–52.

13 K. Nowosielski, *Katastrofizm... zapytujący? (Nad jednym wierszem Czesława Miłosza)*, „Topos” 2002, nr 4/5, s. 52–56.

14 K. Nowosielski, *Wytrwać do końca (Nad jednym wierszem Zbigniewa Herberta)*, „Topos” 2002, nr 1/2, s. 29–35. Uwaga pod tekstem: „Tekst wygłoszony podczas sesji «Sopockie odczytywanie Herberta», która odbyła się w ramach Festiwalu Poezji w Sopocie, Sopot 7.12.2001 r., «Herbert Zbigniew – twórczość – opracowania – Raport z oblężonego miasta»”.

15 K. Nowosielski, „*Już czas wracać*” (o jednym wierszu Tadeusza Różewicza), „Topos” 2000, nr 3/4, s. 97–101. Dotyczy wiersza *Powrót* Tadeusza Różewicza.

16 K. Nowosielski, *Zapytujące słowo Wisławy Szymborskiej*, „Topos” 1997, nr 1, s. 4–6.

17 K. Nowosielski, *Gust, kunszt i wierność*, „Topos” 1998 nr 4, s. 9–12

18 K. Nowosielski, *Pod tęczę przymierza*, „Topos” 1998, nr 5/6, s. 125–126.

19 K. Nowosielski, *Poezja ufnej uważności*, „Topos” 2002, nr 3, s. 185–186. W krąg zainteresowania recenzyjnego autor włączył książkę dotyczącą poety, opracowaną przez Aleksandrę Iwanowską, *Serdecznie niemodny i szczęśliwie zapóźniony. Jan Twardowski w oczach własnych recenzentów i czytelników* (Poznań 2000).

i Ernesta Brylla *Nie proszę o wielkie znaki* (Warszawa 2002)²⁰. Postawa Nowosielskiego wobec omawianych książek nie jest typowo recenzencka. Nie dąży on do zdystansowanego opisu i obiektywnego zaopiniowania. Wobec omawianej twórczości przyjmuje stosunek empatyczny. Teksty innych służą mu na ogół do odnalezienia czy też potwierdzenia własnej wrażliwości i tożsamości etyczno-estetycznej. O wierszach Twardowskiego pisze tak:

Ta poezja jest z Dobrej Nowiny; żyje pragnieniem wyrażania Bożego światła, które – padając z wysoka – ogarnia krople rosy i psa goniącego za muchą, sięga w najtajniejszą głąb serca, określa sens ludzkich uczynków... Skoro owo Dobro, zdaje się mówić ks. Jan Twardowski, nie każdego w ten sam sposób przenika i nie każdemu tak samo się przejawia, to zapewne ze swej istoty znaczy ono dla nas między innymi tyle, ile za jego pomocą w trudach i w olśnieniu odnajdujemy w sobie tej prawdy, żeśmy w każdej sytuacji sobie wzajemnie i Bogu potrzebni²¹.

Krytyk jako „Toposowy” recenzent-poeta upominał się o twórców niesprawiedliwie zmarginalizowanych, o wyrazistym obliczu chrześcijańskim czy etycznym, niewątpliwie metafizycznym, takich jak Bogusława Latawiec (*Odkrytki*, Warszawa 2007)²², Piotr Cieleśz (*a jednak... światło: poezje wybrane*, Gdańsk 2006)²³ czy – najbardziej zapomniany – Tomasz Gluziński (*Wielkie pastwisko*, Warszawa 2005)²⁴. Za przygodne uznają omówienia *Wierszy zebranych* (Warszawa 1998) Jacka Podsiadły²⁵ i tomów Mirki Szychowiak *Proszę nie płakać* (Szczecinek 2010) i *Jeszcze się tu pokręcę* (Mikołów 2010)²⁶.

Nowosielski przyjmował role recenzenta, redaktora i komentatora towarzyszącego trójmiejskiemu środowisku literackiemu. Jest między innymi autorem wstępów do książek poetyckich autorów z Wybrzeża, na przykład do słynnej antologii *Nowy transport posągów. Wiersze młodych poetów gdańskich* (Gdańsk 1977). W „Toposie” (2000, nr 5/6, s. 167–170) swoje poglądy o Wybrzeżu literackim sformułował w artykule *W czasie prawdy i obok*. Poza wspomnianymi tekstami opublikował recenzję zbioru opowiadań Andrzeja

20 K. Nowosielski, *Ucząc się odwagi*, „Topos” 2003, nr 4/5, s. 209–210.

21 K. Nowosielski, *Poezja ufnej uważności*, s. 185.

22 K. Nowosielski, *Odkrytki i odkrytki*, „Topos” 2008, nr 1/2 (98/99), s. 147–149.

23 K. Nowosielski, *Pogranicza Piotra Cieleśza*, „Topos” 2006, nr 6, s. 166–168.

24 K. Nowosielski, *Tomasza Gluzińskiego „spis okoliczności”*, „Topos” 2006, nr 1-2, s. 137–140.

25 K. Nowosielski, *Na własny rachunek*, „Topos” 1999, nr 4, s. 89–92.

26 K. Nowosielski, *„Jestem swoja własna”*, „Topos” 2011, nr 5, s. 174–176.

Grzyba *Ścieżka przez las. Czarna krew* (Pelplin 2003)²⁷, a także prozy wspomnieniowej Zygmunta Bukowskiego *Zielony kuferek. Autobiografia* (Tczew 2003)²⁸. Obaj autorzy zaliczani są do grona „pisarzy Wybrzeża”. O jednym z ważniejszych prozaików gdańskich, Zbigniewie Żakiewiczu, napisał swego rodzaju nekrolog eseistyczny, z którego wyłania się pośmiertny portret człowieka i obrys jego literackiego świata²⁹. Nowosielski poświęcił szkic o powieści mieszkającego w Sopocie Marka Szalszy pt. *Schyłek szatragu* (Gdańsk 2015)³⁰, która zwyciężyła w Konkursie Literackim Miasta Gdańska im. Bolesława Faca za rok 2014.

Przyjaciołom swojej młodości, Mieczysławowi Czychowskiemu³¹ i Ryszardowi Milczewskiemu-Bruno³² poświęcił szkice o charakterze wspomnieniowym. Jak wiadomo, obaj uzdolnieni plastycznie poeci stali się legendami, a w podtrzymywaniu pamięci o nich ma swój udział także Nowosielski.

Krytyka interesowała korespondencje pomiędzy malarstwem a poezją. Za opracowanie antologii-albumu *Między słowem a światłem. Poezja i malarstwo współczesnych artystów z Wybrzeża*³³ otrzymał w 2014 roku Pomorską Nagrodę Artystyczną.

Zbiory wierszy sopockiej malarki Jadwigi Lesieckiej *Maski dnia* (Pelplin 2001) oraz *Maski nocy* (Bydgoszcz 2001) i wystawę prac plastycznych, która miała miejsce w Sopocie 24 stycznia 2002 roku, przedstawił w „Toposie” (2002, nr 3, s. 166). W tekście zamieszczonym w rubryce „Grawitacje”, odnotowującej zdarzenia literackie i artystyczne, Nowosielski ujawnił swoją charakterystyczną predylekcję do wyszukiwania powinowactw pomiędzy dziełami słownymi i malarskimi:

27 K. Nowosielski, *Popatrz, knapie*, „Topos” 2003, nr 6, s. 231–232.

28 K. Nowosielski, *Nie zmarnowane życie*, „Topos” 2006, nr 4, s. 186–187.

29 K. Nowosielski, *Zbigniew Żakiewicz i jego N.N.*, „Topos” 2017, nr 2, s. 86–87.

30 K. Nowosielski, *Szatragu albo korab z głupcami*, „Topos” 2016, nr 2, s. 158–161.

31 K. Nowosielski, *Za zбочem życia (wspomnienie o Mieczysławie Czychowskim)*, „Topos” 1996, nr 2, s. 24–27; *Miał w sobie coś z pastucha króla i poety*, „Topos” 2007, nr 3, s. 83–95. Drugi artykuł w nieco zmienionej wersji został przedrukowany pod dłuższym tytułem *Miał w sobie coś z pastucha, króla i poety. O twórczości poetyckiej i plastycznej Mieczysława Czychowskiego*, [w:] *Mieczysław Czychowski. Poezja, malarstwo, korespondencja z matką*, przygotował do druku, oprac. oraz komentarzami i wstępem opatrzył P. Smoliński, Gdańsk 2015, s. 87–99.

32 K. Nowosielski, *Życie „na hurra!” (o Ryszardzie Milczewskim-Bruno)*, „Topos” 2002, nr 3, s. 61–62. Publikacja zawiera listy i kartki pocztowe R. Milczewskiego-Bruno do artysty na s. 62–71.

33 *Między słowem a światłem. Poezja i malarstwo współczesnych artystów z Wybrzeża*, wstęp i wybór K. Nowosielski, red. E. Pękała; oprac. biogramów K. Nowosielski i W. Zmoryński, Gdańsk 2006.

Wewnętrzny byt jej poezji bywa utkany zaledwie z mgnień przemijających rzeczy, z tego co ulotne i nietrwałe. Tak jak w malarstwie również i tutaj wskazuje na istnienie, które nie da się obwieść wyrazistym konturem, ostatecznie zamknąć linią i słowem. Czasami wydaje się, iż dla Lesieckiej sztuka to swoista gra między strojem, przebraniem a prawdą ludzkich oczu, prawdą kultury i prawdą duszy³⁴.

To sprawozdanie-recenzję poprzedzają wcześniej napisane szkice o twórczości plastycznej Lesieckiej: *Sekretny blask przemijania* („Topos” 1994, nr 3/4, s. 22–24) i *Malarskie misterium wyciszeń* („Topos” 1998, nr 5/6, s. 97–99). Tych trzech artykułów dopełnia literacki nekrolog *Pani Jadwiga Lesiecka (1921–2015)* („Topos” 2015, nr 6, s. 198–199). Wzmiankowane publikacje są częścią grupy tekstów Nowosielskiego o sztuce – włączyły się one w misję „Toposu”, aby być czasopismem otwartym na refleksje o malarstwie, grafice, rzeźbie, fotografii.

Swą obecność w sopockim dwumiesięczniku jako krytyk sztuki Nowosielski rozpoczął od cyklu felietonów *Artysta i obraz* („Topos” 1993 nr 1-7/8). Na łamach „Toposu” szerzej o sztuce wypowiedział się w eseju *Głód sensu, głód wartości (uwagi o sakralności sztuki)* („Topos” 1996, nr 1, s. 64–66). Imponująca jest seria jego szkiców o osobowościach i pracach plastycznych: Ryszarda Stryjca (zwanego „gdańskim Dürerem”)³⁵, Hugona Laseckiego³⁶, Jana Rzyszcza³⁷, Wojciecha Kołyszki³⁸, Zygmunta Karolaka³⁹, Stanisława Frenkla⁴⁰, Jerzego Skrebca⁴¹, Elżbiety Kuraj⁴², Janusza Osickiego⁴³, Mariana

34 K. Nowosielski, [bez tyt.], „Topos” 2002, nr 3, s. 166.

35 K. Nowosielski, *W prześwitach czasu*, „Topos” 1993, nr 1, s. 20–21; tenże, *Ten sam, a inny (o Ryszardzie Stryjcu)*, „Topos” 1998, nr 3, s. 115–117. Dotyczy wystawy w Muzeum Narodowym w Gdańsku pod tytułem *Ryszard Stryjec – rysunek, grafika, ekslibris*. Przedruk w: *Stryjec mało znany. Katalog wystawy*, Lębork 1998, s. 10–13.

36 K. Nowosielski, *Malarstwo i nitka Ariadny*, „Topos” 1993, nr 2, s. 14–15.

37 K. Nowosielski, *Sztuka powrotów*, „Topos” 1993, nr 3, s. 14–15.

38 K. Nowosielski, *Liryzm i żart*, „Topos” 1993, nr 6, s. 24–25.

39 K. Nowosielski, *Malarski trakt Zygmunta Karolaka*, „Topos” 1993, nr 7/8, s. 30–31.

40 K. Nowosielski, *Wymagająca swoboda Stanisława Frenkla*, „Topos” 1994, nr 1/2, s. 29–31.

41 K. Nowosielski, *Imiona prostoty*, „Topos” 1994, nr 5/6, s. 21–22. Dot. twórczości plastycznej Jerzego Skrebca.

42 K. Nowosielski, *Za nicią światła (rzecz o malarstwie Elżbiety Kuraj)*, „Topos” 1994, nr 8/9, s. 26–29.

43 K. Nowosielski, *Świecenie cieni*, „Topos” 1994, nr 7, s. 25–27.

Kołodzieja⁴⁴, Macieja Siliwońskiego⁴⁵, Zdzisława Kałędkiewicza⁴⁶, Kazimierza Ostrowskiego⁴⁷, Jerzego Lewczyńskiego⁴⁸, Włodzimierza Łajminga⁴⁹, Andrzeja Taranka⁵⁰, Magdaleny Wójcik⁵¹, Ryszarda Tomczyka⁵², Marii Wojtiuk⁵³, Hanny Karczewskiej⁵⁴, Stanisława Horno-Popławskiego⁵⁵, Mariana Strzeleckiego⁵⁶, Hanny Solway⁵⁷, Władysława Jackiewicza⁵⁸, Jana Miśka⁵⁹. Zdarzało się pisać Nowosielskiemu o wernisażach zbiorowych, na przykład w Pałacu Opatów w Gdańsku-Oliwie (1996)⁶⁰. Z punktu

- 44 K. Nowosielski, *Oświęcimski poliptyk Mariana Kołodzieja*, „Topos” 1995, nr 1/2, s. 26–30.
- 45 K. Nowosielski, *Los, rytm i podpiwniczenie (o malarstwie Macieja Siliwońskiego)*, „Topos” 1995, nr 7/8, s. 52–54.
- 46 K. Nowosielski, *Piękno, natura i siła tradycji*, „Topos” 1999, nr 1, s. 95–99. Dotyczy wystawy plastycznej prac Z. Kałędkiewicza w Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie.
- 47 K. Nowosielski, *Awangarda w kolorach jesieni. O malarstwie Kazimierza Ostrowskiego*, „Topos” 1995, nr 9/10, s. 44–47.
- 48 K. Nowosielski, *Jerzego Lewczyńskiego „archeologia fotografii”*, „Topos” 1996, nr 4, s. 56–61.
- 49 K. Nowosielski, *Krajobraz z Wielkim Niewiadomym*, „Topos” 1997, nr 3, s. 61–65.
- 50 K. Nowosielski, *Mysłząca kreska Andrzeja Taranka*, „Topos” 1997, nr 2, s. 75–77.
- 51 K. Nowosielski, *„Była przeźroczyście czysta...” (o Magdzie Wójcik)*, „Topos” 1997, nr 5/6, s. 88–90. Jest to wspomnienie o fotograficzne.
- 52 K. Nowosielski, *Macki, czułki, odnogi... (o malarstwie Ryszarda Tomczyka)*, „Topos” 1998, nr 4, s. 100–103.
- 53 K. Nowosielski, *Dyskretny urok narracji (o rzeźbach Marii Wojtiuk)*, „Topos” 1999, nr 2/3, s. 99–103.
- 54 K. Nowosielski, *Hanna Karczewska: malarstwo i rysunek, Państwowa Galeria Sztuki w Sopocie, 2–25.07.2002* [w rubryce „Grawitacje”], „Topos” 2002, nr 4/5, s. 193–194; tenże, *Malarka tajemnicy spojrzenia*, „Topos” 2011, nr 4, s. 166–169. W związku z wystawą „Wizerunki” w Dworku Sierakowskich w Sopocie.
- 55 K. Nowosielski, *Droga sztuki – sztuka drogi: wystawa rzeźby Stanisława Horno-Popławskiego, Państwowa Galeria Sztuki w Sopocie, 3–30.07.2002* [w rubryce „Grawitacje”], „Topos” 2002, nr 4/5, s. 192–193.
- 56 K. Nowosielski, *Marian Strzelecki 1924–1973; tkanina i malarstwo...* [rubryce: „Grawitacje”], „Topos” 2003, nr 1-3, s. 244–245. Dotyczy wystawy tkanin i obrazów M. Strzeleckiego w Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie (11 marca – 6 kwietnia 2003 r.).
- 57 K. Nowosielski, *Medytacyjny realizm Hanny Solway*, „Topos” 2004, nr 3/4, s. 220–222 (dotyczy wystawy prac artystki w galerii „Piękny Świat” w Gdańsku w marcu 2004 r.); tenże, *Światło i smutek: Hanna Solway. Malarstwo, rysunek*, „Topos” 2006, nr 5, s. 153–154. Szkic nawiązuje do wystawy malarstwa i rysunku artystki w Galerii Nadbałtyckiego Centrum Kultury w Gdańsku (22 czerwca – 23 lipca 2006 r.).
- 58 K. Nowosielski, *Logika i nieobliczalność: o malarstwie Władysława Jackiewicza*, „Topos” 2004, nr 3/4, s. 217–219 (artykuł powstał w związku z wystawą artysty w galerii STS w Sopocie w marcu 2004 r.).
- 59 K. Nowosielski, *Jan Misiek / kolaż tekstowy*, „Topos” 2010, nr 6, s. 176–181.
- 60 K. Nowosielski, *Siła wewnętrznego wyrazu*, „Topos” 1997, nr 2, s. 79–80.

widzenia Nowosielskiego nie zniknęły artystyczne dokonania Jacka Malczewskiego⁶¹, Józefa Czapskiego⁶², kapistów⁶³. Oryginalną formą obcowania ze sztuką i jej poznawania jest cykl wywiadów z malarzami, które pierwotnie ukazały się w „Toposie”, a potem weszły do książki Janusza Janowskiego i Kazimierza Nowosielskiego *Poza ramami. Rozmowy z artystami* (Pelplin 2011). Nowosielski przeprowadził rozmowy z następującymi osobami: Zdzisławem Kałędkiewiczem (*O wartościach*, „Topos” 1995, nr 3/4, s. 43–46), Zygmuntem Karolakiem („*Nie mógłbym być nikim innym niż malarzem*”, „Topos” 1995, nr 5/6, s. 51–53), Januszem Karbowniczkim (*Postawa artystyczna, prawda i fałsz*, „Topos” 1996, nr 2, s. 64–66), Ryszardem Stryjcem („*To tylko drobna próba*”, „Topos” 1996, nr 4, s. 92–94), Brygidą Mrozek (*Moje wymyślenie*, „Topos” 1997, nr 1, s. 71–73), Janiną Gąskiewiczową (*Tak to było* [rozmowa przeprowadzona wspólnie z Zbigniewem Mańkowskim], „Topos” 1999, nr 5/6, s. 121–122).

Nowosielski regularnie z artykułów komponuje swoje książki. Zarówno jego „Toposowe”, jak i umieszczone w wielu innych periodykach publikacje weszły nie tylko do wspomnianego zbioru wywiadów z artystami; odnajdziemy je w takich tomach eseistycznych autora, jak: *Dar zamieszkiwania. Eseje o doświadczeniach i wartościach* (Pelplin 2002), *Rozróżnianie głosów. O poetyckim myśleniu według wartości* (Gdańsk 2004), *Dobrze się spotkać. O esejach listach i rozmowach z pisarzami* (Gdańsk 2008), *Galeria. O wybranych malarzach i malarstwie współczesnym* (Pelplin 2008), *Czytać i pytać. Analizy oraz interpretacje dwudziestowiecznej poezji polskiej* (Gdańsk 2009), *Przez ojczyznę i dalej... Szkice o literaturze i wartościach* (Warszawa 2015), a wreszcie *Pożegnanie z Uniwersytetem. Wybrane szkice o literaturze polskiej i nie tylko* (Gdańsk 2018). We wstępie do tego pożegnalnego tomu autor syntetycznie ujął swoje literaturoznawcze, w tym krytycznoliterackie *credo*, odnosząc się do swoich osiągnięć publikacyjnych:

W pewnym sensie (acz możliwie najdyskretniej! – tak się przynajmniej starałem) one wszystkie traktują zarówno o mnie samym: tak o moich duchowych, tożsamościowych, moralnych wyborach i dylematach, o problemach mojego czasu, jak i o sprawach, które mają doczesność i doraźność w wielu aspektach przekraczającą, gdyż przychodzą z niewyobrażalnego daleka i ku

61 K. Nowosielski, *Twórczość Jacka Malczewskiego w zbiorach Lwowskiej Galerii Sztuki* [nota w rubryce „Grawitacje” „Topos” 2002, nr 4/5, s. 191–192]. W związku z wystawą w Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie (2–30 lipca 2002 r.).

62 K. Nowosielski, *Z zachwytu, z utrudzenia... (Józefa Czapskiego pytania o piękno i prawdę)*, „Topos” 1999, nr 5/6, s. 100–108.

63 K. Nowosielski, *Kapiści – „piękna plejada”*, „Topos” 1996, nr 4, s. 30–32, 85–86.

niewyobrażalnym dalekościom kierują: ku źródłom wartości, ku Bogu, ku niebiosom...⁶⁴

Tekstowa obecność Kazimierza Nowosielskiego w „Toposie” polega też na tym, że jego poezja oraz twórczość literaturoznawcza i eseistyczna były regularnie omawiane. Książki poetyckie Nowosielskiego z ostatnich piętnastu lat recenzowali „Toposowi” krytycy: *Wilgę i deszcz* Krzysztof Kuczkowski (*Poezja „prawd najcichszych”*, „Topos” 1994, nr 3/4, s. 45), *Z księgi darów* Karol Maliszewski (*Bolesna hojność przemijania*, „Topos” 1997, nr 2, s. 91–92), *Znikliwą odwieczność* Piotr W. Lorkowski (*W czułości słowa*, „Topos” 2000, nr 2, s. 179–180), *Troskę i czas* Piotr W. Lorkowski (*Troska o sens*, „Topos” 2003, nr 3, s. 161–162), *Kamień dla utrudzonego* Jarosław Jakubowski (*W realnościach serca*, „Topos” 2008, nr 1/2, s. 166–167), *Człowiek rośnie cicho* Jarosław Zalesiński (*Równina*, „Topos” 2011, nr 1/2, s. 177–178), *Okno od północy* Agnieszka Rydz (*Dar zwyczajności*, „Topos” 2013, nr 3, s. 143–144), *Przykładanie ręki* Teresa Tomsia (*Szukanie znaków przeszłego*, „Topos” 2015, nr 6, s. 145–146) i Zbigniew Chojnowski (*Poezja (u)czynna*, „Topos” 2018, nr 4, s. 103–107). Wiersz Nowosielskiego *Hölderlin z tomu Miejsce na brzegu* (1975) zinterpretował Karol Maliszewski (*Próba pochylecia się nad wierszem Kazimierza Nowosielskiego*, „Topos” 2001, nr 4/5, s. 41–43).

Kolejne książki eseistyczne Nowosielskiego też zostały omówione: *Przestrzeń oczekiwania*⁶⁵ przez Piotra W. Lorkowskiego (*Oczekująca przestrzeń*, „Topos” 1994, nr 5/6, s. 44), *Dar zamieszkiwania* przez Elżbietę Mikiciuk (*Dar i odpowiedzialność*, „Topos” 2004, nr 3/4, s. 240), *Rozróżnianie głosów* przez Marcina Całbeckiego (*Poezja jako ocalenie. Zwyczaje lekturowe Kazimierza Nowosielskiego*, „Topos” 2005, nr 4, s. 135–138), *Między słowem a światłem* przez Zbigniewa Mańkowskiego (*Współistnienie słów i obrazów według Kazimierza Nowosielskiego*, „Topos” 2007, nr 5, s. 117–134), *Dobrze się spotkać* przez Piotra W. Lorkowskiego (*Czytać to pytać*, „Topos” 2008, nr 5, s. 174–175), *Czytać i pytać* oraz *Galeria. O wybranych malarzach i malarstwie współczesnym* przez Piotra W. Lorkowskiego (*Po to jest sztuka*, „Topos” 2010, nr 1, s. 175–176), *Poza ramami* przez Elżbę Ptaszyńską (*Rozmowy „poza ramami”*, „Topos” 2012, nr 6, s. 179–180), *Przez Ojczyznę*

64 K. Nowosielski, *Od Autora*, [w:] *Pożegnanie z Uniwersytetem. Wybrane szkice o literaturze polskiej i nie tylko*, Gdańsk 2018, s. 6.

65 K. Nowosielski, *Przestrzeń oczekiwania. Historia, natura, sacrum we współczesnej poezji polskiej*, Gdańsk 1993.

i dalej... przez Karola Alichnowicza (*Dar i zobowiązanie*, „Topos” 2016, nr 2, s. 145–149).

Redakcja sopockiego dwumiesięcznika honoruje swoich autorów w sposób, którego oni oczekują. To znaczy uważa za swój obowiązek poddawać refleksji recenzyjnej lub interpretacyjnej ich książki i utwory. Ta praktyka buduje wspólnotę myśli i ducha, zwłaszcza w sytuacji, w której współpracownicy „Toposu” z powodów światopoglądowo-ideologicznych (lub innych) nie mogą liczyć na szeroki odbiór swoich dzieł w periodykach literackich, okopujących się na swoich niewzruszonych stanowiskach i przemilczających „niepoprawne” ich zdaniem książki. Utrwalił się bowiem współcześnie „wyspowy” model komunikacji literackiej, co wiąże się z metaforą „życia na wyspach”, którą w 1993 roku sformułował Czesław Miłosz, mając na uwadze sposoby chronienia się przed przemocą kultury masowej, dyktaturą pieniądza, dominacją postmodernizmu, obojętnością odbiorców kultury, niszowością poezji i poetyckiego myślenia⁶⁶. Niewątpliwie diagnoza Starego Poety, dotycząca współczesnej sytuacji poetów i stosunku do ich twórczego posłannictwa, rzuca światło na genezę sopockiego pisma.

Na przykładzie współpracy Kazimierza Nowosielskiego z „Toposem” (i nie tylko z tym periodykiem) doskonale widać, że każde czasopismo stymuluje (a przynajmniej powinno stymulować) systematyczne powstawanie wartościowych tekstów. Horyzont oczekiwań redaktorów wobec współpracowników jest realny, wyróżnia ich i częściowo uzasadnia podjęcie aktywności twórczej, która w dobie uznania wszechogarniającej racji masowości wydaje się nikomu niepotrzebna. Co więcej, im bardziej czasopismo ma zapewnione istnienie i perspektywy na przyszłość, w tym większym stopniu pozwala ono jego autorom na proponowanie redakcji nie tylko jakichś utworów, wypowiedzi (w ankietach, dyskusjach), not, recenzji, szkiców, esejów, lecz także na przyjęcie określonych strategii, cyklicznych reakcji tekstowych na to, co dzieje się w literaturze, sztuce, kulturze czy życiu społeczno-intelektualno-duchowym.

Oczywista jest funkcja czasopisma, polegająca na aktywizacji lokalnych twórców i tworzenia wokół nich publiczności literackiej i artystycznej. Jednak to, co lokalne, jak pokazuje to 25-letnia działalność „Toposu”, powinno być – i jest – wkomponowane w zróżnicowaną geograficznie i międzypokoleniową przestrzeń komunikacji pomiędzy osobami literatury, sztuki i w ogóle wyższej kultury umysłowej i duchowej, świadomie zakorzenionej w chrześcijaństwie.

66 C. Miłosz, *Życie na wyspach*, Kraków 1997, s. 82–93.

Tekstowa obecność Kazimierza Nowosielskiego znakomicie ilustruje i potwierdza powyższe prawidłowości, które opisują dorobek oraz znaczenie sopockiego dwumiesięcznika. Wypełnia on swoją misję zgodnie ze swoim przewrotnym tytułem.

BIBLIOGRAFIA

Nowosielski K., „*Bal u Salomona*”: *salon, Gulistan i Sodoma*, „Topos” 2015, nr 4.

Nowosielski K., *Logika i nieobliczalność: o malarstwie Władysława Jackiewicza*, „Topos” 2004, nr 3/4.

Nowosielski K., „*Malte*” – *moje czytanie*, „Topos” 1998, nr 1/2.

Nowosielski K., „*Na co Polska?*” *O chrześcijańskim patriotyzmie Norwida*, „Topos” 2015, nr 1.

Nowosielski K., *Od Autora*, [w:] *Pożegnanie z Uniwersytetem. Wybrane szkice o literaturze polskiej i nie tylko*, Gdańsk 2018.

Nowosielski K., *Przejsz od dialogu do świadectwa*, „Topos” 2005, nr 3.

Nowosielski K., *Zauważmy rzeczywistość*, „Topos” 2003, nr 6.

Nowosielski K., *Życie „na hurra!” (o Ryszardzie Milczewskim-Bruno)*, „Topos” 2002, nr 3.

Obrazy matki [z poetą, historykiem literatury K. Nowosielskim rozm. Ewa Kunicka], „*Pielgrzym*” 1999, nr 10.

Świadectwo czasu, świadectwo poezji [zapis dyskusji po spotkaniu autorskim poetów Krzysztofa Koehlera, Wojciecha Wencla i Jarosława Zalesińskiego w Dworku Sierakowskich w Sopocie, 17 czerwca 1997 r., spisała Anna Sobecka], „Topos” 1997, nr 3.

SŁOWA KLUCZOWE: Kazimierz Nowosielski, „Topos”, krytyka literacka, uniwersytet

KAZIMIERZ NOWOSIELSKI AS AN AUTHOR OF “TOPOS”

Summary

The article is an attempt to outline the biography of Kazimierz Nowosielski – poet, essayist, literary scholar, one of the ideological patrons of “Topos”, to whom the magazine owes its name. In the author’s opinion, in order to fully understand the poet’s biography, it is necessary to show the initiatives, especially the periodicals,

which Nowosielski cooperated with for years. In one of the most important ones – “Topos” – Nowosielski let himself be known both as a literary critic and art critic and as a subject whose poetic and essayistic texts were discussed in the magazine. Using Nowosielski as an example, the author shows how important a role in the formation of literary technique and axiological background is played by the magazine with which the author cooperates.

KEYWORDS: Kazimierz Nowosielski, “Topos”, literary criticism, university